

RAZPRAVE

Tine Logar

DIALEKTOLOŠKE ŠTUDIJE

XII

GOVOR VASI KOSTANJE NAD VRBSKIM JEZEROM

Jeseni leta 1961 sem se nekaj dni mudil na *Kostanjah* nad Vrbskim jezerom (Köstenberg), da bi kostanjški govor zapisal za Slovenski lingvistični atlas. Informatorja sta mi bila *Kokot Hanzi*, tedaj star 52 let, doma v Gorenji vasi 11, in njegova za leto starejša sestra *Kastelic-Sakoparnik Mali*. Kot rojena in stalno na *Kostanjah* bivajoča domačina svojo rodno govorico dobro poznata, zato so bili njuni odgovori hitri in zanesljivi. Za prijazno potrpežljivost se obema iskreno zahvaljujem.

Kostanjški govor je eden od mnogih govorov rožanskega narečja na Koroškem. Kot za vse druge rožanske govore so tudi zanj značilne *kvantitetne* in *intonacijske opozicije v akcentuiranih zlogih*.

Kvantitetne opozicije so omejene na zadnje ali edine besedne zloge, ker kostanjški govor pozna kratke akcentuirane vokale v glavnem samo v zadnjih zlogih, kolikor pa jih slišimo tudi v drugih besednih zlogih, gre za redke sekundarne kratke poudarke, ki so nastali iz prejšnjih stranskih poudarkov v večzložnih, na koncu poudarjenih besedah (nasàm: nàsate < nasatè). Nasprotno pa so intonacijske opozicije možne v vseh akcentuiranih zlogih razen v zadnjih, kjer so eliminirane, tako da se vsi zadnji akcentuirani zlogi v intonacijskem pogledu izgovarjajo na enak način, po mojem mnenju z rastočo intonacijo.

Akcentno mesto v besedi je deloma drugačno kot v slovenskem knjižnem jeziku. Zlasti je tu mnogo več besed z akcentom na koncu, kar gre na račun tega, da na *Kostanjah* največkrat kratki akcent ni bil premaknjen s končnega zloga na predakcentske *e*, *o* in *ə* (ženà, nogà, mǝglà).

Rastoči akcent se tudi v kostanjškem govoru v nezadnjih zlogih večzložnih besed realizira na dveh zlogih: prvi zlog je akcentuiran in je zato ekspiratorno močnejši, zadnji pa je tonično višji. Zato se dogaja, da take besede spremene akcentno mesto in iz paroksitonov lahko postanejo oksitona (hǝájà, brǝdà, prǝdǝhà, sǝinsuatǝ, hǝdǝrcà).

DOLGI VOKALIZEM

Sistem dolgih poudarjenih vokalov je v kostanjškem govoru tale:

i	u
iə	uə
ɛ	o
e	o
a	

Dolgi *i*, *u*, *e*, *o* in *a* se pojavljajo v vseh besednih zlogih, *iə*, *uə* v vseh razen v zadnjih odprtih zlogih, *ɛ* in *o* pa sta običajna v nezadnjih zlogih.

S historičnega stališča predstavljata *i* in *u* nekdanje *i*, *y* in *u* v slovenskih oziroma kostanjških dolgih zlogih, razen tega pa še dolga *e* in *o* v zadnjih odprtih zlogih, kjer sta sedanja *-i* in *-u* nastala po monoftongizaciji starejših diftongov *-iə*, *-uə*; *u* je razen tega nastal tudi iz dolgega *o* v poziciji pred istozložnim *i* in po asimilaciji *uu* > *u*: *sərci*; *jəhú*, *kouú*, *prosú*, *čəruú*, *nežú*, *senú*, *mesú*, *lepú*, *ukú*; *hnúí*; *púχ* < *plug*.

V intonacijskem pogledu sta oba vokala razen v zadnjih zlogih lahko rastoča ali padajoča.

Diftonga *iə*, *uə* zastopata stalno dolgi *é* in padajoči *o*, deloma pa tudi padajoči *e*, medtem ko je stari akutirani *é* tudi tu kot drugod po Rožu zastopan z drugačnim refleksom (*ɛ*).

iə, *uə* sta možna v vseh besednih zlogih razen zadnjih odprtih. Današnja intonacija *iə* je z izjemo zadnjih zlogov lahko rastoča ali padajoča, *uə* pa je večinoma padajoč.

sníəχ, *besíeda*, *cíəpətə*, *na hníəzday*, *hníəzde*, *hníəzdò*, *dǐəuam*, *klíəščè*, *po kostíəχ*, *na nūəvə*, *líəpà*, *u nočíəχ*, *míəsənc*, *u pastíəχ*, *míəχ*, *otpríətə*, *u rečíəχ*, *stíənà*, *suíəčà*, *síəčə*, *síəku*, *sríəda*, *šíəst*, *na zobíəχ*, *uríəs*;

žúəχ, *u kúətle*, *kúəst*, *múəst*, *múəč*, *núəs*, *u nūəsə*, *pod nūəsəm*, *púət* < *plot*, *pūəle*, *íúəχ*.

Razen v domačih nahajamo vse obravnavane vokale tudi v mnogih izposojenih besedah:

díla, *rísl*, *míšə se*, *pírgamastər*, *žnídar*, *kník*, *číkl*, *bírtof*, *bírtòχ*, *bídər*;

trúhua, *púšl*; *níədər*, *úíənaχtə*, *priədəhà*; *laǐbūəzər*, *šúəstar*, *šúəua*.

Vokala *ɛ*, *o* sta razširjena večinoma v nezadnjih besednih zlogih. Razen v tujkah, kjer sta lahko tudi padajoča, sta navadno rastoča.

ę največkrat zastopa stari akutirani psl. *ê*, novoakutirani *e* in *a* v nezadnjih besednih zlogih in sekundarno poudarjeni *a*; *o* pa novoakutirani nezadnji *o*, včasih pa tudi sekundarno poudarjena, nekdam prednaglasna *o/o*:

dĕbĕx, *dĕdi*, *dĕkua*, *dĕuù* < *dĕlal*, *ĉrĕuè*, *ĉĕ* < *kzĕdĕ*, *jĕduà* < *jĕdla*, *kolĕnò*, *mlĕtĕ*, *lĕtò*, *naŭĕstà*, *plĕuà*, *polĕnò*, *smrĕka*, *sĕme*, *suĕĉancà*, *uĕtĕr*, *pĕnà*, *ndĕla*, *uĕdu* < *vĕdĕl*, *tĕuà* < *htĕla*, *orĕxa*, *želĕzò*, *žauĕtĕ*;

mĕlām, *nĕsù*, *rĕkù*, *pĕkù*, *pĕriè*, *mĕžnar*, *kulĕsà*, *sĕdĕm*, *žĕhàn*, *zamĕla* < *zamelji*; *pĕsjà*, *pĕxnām*, *pramĕknām* -e, *mĕšà*, *stĕbĕr*, *skĕdĕn*;

dóvĕr, *kóreĕe*, *kózà*, *ĥóĭà*, *ĥódĕm*, *nósĕm*, *ósĕm*, *mórĕm*, *óĉĕm* < (h)očem, *uólà*, *smóle* < *smolje*, *u potóce*, *skórià*; *otrókà*, *kónà*, *kuóbĕk*, *kózĕx*, *nòhà*, *pótĕk*, *tóna* < *to- vĕnĕ*, *tósa* < *to — sĕ*; *kótĕrĉ*, *kótĕrcà*, *lódĕn*, *kòbuàx*, *zòc*, *sótl*.

e, *o* sta razširjena v vseh besednih zlogih in zastopata nekdanja nosnika *e*, *o* v dolgih zlogih, v *e* pa je prešel tudi slovenski polglasnik pod dolgim padajočim poudarkom, v nekaterih primerih pa tudi etimološki padajoči *e*. Sta lahko rastoča in padajoča:

dauĕt, *dasĕt*, *dĕruĕ*, *imé*, *imĕna*, *jĕtrè*, *jĕzĕk*, *hlĕdĕm*, *hrĕdà*, *lepé*, *pĕst*, *prĕdĕm*, *prĕdù*, *zaĉĕtĕ*, *žrabĕtĕ*, *prĕduà*, *prĕià*, *prĕstĕ*, *pĕt*, *pĕtĕ*, *puklĕknĕtĕ*, *sprĕžĕn*, *srĕĉà*, *talĕtĕ*, *uĕhrĕdĕĉ*, *zĕc* < *za(j)ĕc*; *bĕĉĕla*, *pĕĉ*; *dĕn*, *uĕs*, *ĉĕst*; *dóĭà* < *doga*, *hóbà*, *hauób*, *hòbĕc*, *s kosó*, *kuóp*, *pót*; *kót*, *žauót*, *ukróhuò*; 3. pl. *sadó*, *nasó*, *tĕrpó*.

Vokal *a* je lahko rastoč ali padajoč in zastopa psl. *a*, hkrati pa ga nahajamo tudi v mnogih izsojenkah:

ávĕkò, *vbĕcà*, *brádà*, *bratránc*, *datĕ*, *dám*, *dáuà*, *dálĕ*, *dĕánĕst*, *dĕkátĕ*, *huáuà*, *hospodár*, *ĥuâpĕc*, *kášl*, *kámĕn*, *kuáĉ*, *kráuà*, *muákà*, *káčà*, *muátĕtĕ*, *podgánà*, *rámà*, *práprĕt*, *skáuà*, *tráuà*, *obrežuátĕ*; *kráncĭ*, *žuuĕta*.

V gen. sg. m. f. sklanjatve pridevnikov in zaimkov je dolgi *a* plod skriticve dveh vokalov:

-ĕgà > -ĕhà > -ahà > -aà > á; *dorá* < *dobrĕgà*; *uĕšĉá* < *lĕxkĕgà*, *tá* < *tĕgà*, *mojá* < **mojĕga*; *tojá* < **tvojĕgà*.

KRATKOPOUDARJENI VOKALI

Kratkopoudarjeni vokali so praviloma mogoči samo v zadnjih ali edinih besednih zlogih. Redki so primeri kratkopoudarjenih vokalov v nezadnjih zlogih (nàsata!).

V kostanjškem govoru nahajamo tele kratkopoudarjene vokale:

i			—
è	ò		ò
	à		

Vokal *i* je redek in je rezultat asimilacije — $\hat{e} + i > i$. Slišimo ga v dat., lok. sg. f. pridevniške sklanjatve: *na u̇soči*, *u šroči u̇ódò*.

Tudi kratkopoudarjeni *è* ni zelo pogost vokal, saj ga slišimo v glavnem samo kot obrazilo gen. sg. in nom. acc. pl. končno naglašanih ajevskih samostalnikov, kot obrazilo lok. sg. nekaterih srednjih samostalnikov s končnim naglasom in v nom. sg. nevtralnih mehkih *o-* in *nt-* debel:

sestrè, *žanè*, *kozè*; *na u̇oknè*; *žrāvè*, *parè*, *talè*, *daklè*, *ušè*; *sancè*.

Vokal *ò* zastopa stara psl. *o* in *o*, razen tega pa v poziciji pred $\underline{u} < \underline{u}$, \underline{l} tudi vse druge kratkopoudarjene vokale:

hìròb, *pohròb*, *pòst*, *škòf*, *u̇sòk*, *kòin*, *hu̇òbòk*, *šròk*, *stròp*, *nòž*, *bòb*, *štòk*; *pòp*; *hamnò*, *stahnò*, *čajò < čelo*, *hàrùò*; acc. sg. *žanò*, *kozò*;

àl, *àu*, *èl*, *əl*, *èl*, *il*, *òl > òu*;

đəkòu, *u̇ahòu se*; *stròu*, *dȯòu*, *mə̀dòu*, *šòu*, *cuə̀tòu*, *tòu < htél*, *nosòu*; *stòu*, *u̇òu*.

Kratkopoudarjeni *ə* zastopa nekdanje *i*, *u* in *ə* pod kratkim poudarkom, razen tega pa ga nahajamo tudi pred *ř*, kjer se je razvil iz vokaličnega *ř* (*əř*):

koňə < koñi, *nosə < nosi*; *šlə*; *hləd*, *məš*, *nət*, *sət*, *nəč*, *m̄uatəč*; *tomə < témù*, *nomə < *némù*; *krəř*, *jəř*; *pəs*, *dəž*, *təšč*, *nəs < *dnəs*.

Vokal *à* zastopa stare *a*, *e*, *e*, *é* pod kratkim naglasom v zaprtih zlogih in tudi *è*, *à* v odprtih zlogih:

potpuàt, *huàž*, *řràm*, *hřàř*; *mənà*, *taḇà < mene*, *mené*, *tebe*, *tebé*, *señàm*, *šəršàn*, *zalàn*, *jačmàn*, *nasàm*, *-àš nasà*, *račàm*, *račàš*; *oràř*, *řràn*, *čouàk*, *lapàř < lépéh*, *tàř < téh*, *tàm < tém*; *doràř < dobréh*, *doràm*, *mojàm < mojém*, *mojàř*; *žanà*, *uə̀cà*, *scə̀zdà < stə̀zà*, *spakuà*, *řakuà*.

NEPOUDARJENI VOKALI

1. V predakcentskih zlogih govore na Kostanjah tele kratke vokale:

i		u
e	ə	o
	a	

Vokala *i* in *u* se govorita v glavnem v absolutnem začetku besede: *imé; ušè, upítò, ubítò, umítò, utár.*

Tu in tam sem *u* slišal tudi za stari *o*: *uḡá, uḡí, ukú, učésa, učí, učíax.*

e v zlogih pred akcentom lahko zastopa nekdanje *e, ɛ* in *é*, vendar je njihovo sedanje zastopstvo odvisno od sledečega dolgega poudarjenega vokala: če je ta *i, iā, u, uā*, govore danes *e*, ki se realizira kot ozek; če pa *e, ɛ* in *é* sledi poudarjen zlog z nizkim in širokim vokalom, potem so *e, ɛ, é* zastopani z *a*. V predakcentskih zlogih je torej razvoj *e, ɛ* in *é* odvisen od narave vokala v poudarjenem zlogu, v čemer se izraža princip vokalne harmonije.

a v zlogih pred akcentom predstavlja na eni strani stari *a*, izjemoma zaradi disimilacije tudi *o*, na drugi strani pa v mnogih primerih tudi stare *e, ɛ* in *é*:

letí, besīāda, uečírīa, ščemíax, senú, leduícè, pšenīca, neḡú, cepí, nestò < nestí, nesò, nesítà, oženítò se; uasú < lasú; uasí < lasje, uasíax, uasmí, saní, myatəč, bratrānc, bratrāncīna, račām < rečəm, pačām, žanstuò, daklè, matuà, zalàn, tálè, calák, žraḡè, čauò < čelò, capəc, na čalè, sancè, žauòd, dauét, dasét, spakuà < speklà, rakyà, nasuà, smajátò se, klapòu < klepàl, uàdauà < vèdèla, dauuà < dèuàla, razatò < rəzati, nasà < nesè, sadó < sedó.

Predakcentski *o* je fonetično ozek in zastopa stara *o, ɔ* in deloma *é*. V nekaterih primerih sem za *o* in *ɔ* slišal tudi *u*: *nosníca, otròḡə, pḡosú, kouác, kolínà, poḡókà, kouú, ročícà, oráyo, kopícà, kosà, kozà, nočí, kostāín, uokno, u potòce, dopòuna, podéñà, polétò, pozímə, koḡitò; po hḡrudíax, upràḡ.*

*nosá, zoḡá, zoḡí, zoḡíax, zoḡmí, zoḡāmə, zobé, z nohó, kostíax, kostmí, kḡopítò, pokopátò, zuonítò, otpḡíatò; tomò < tému, nómə < *nēmù (é > a > o pred m!).*

Ne izključujem možnosti, da se je tudi predakcentski *o* razvijal po načelu vokalne harmonije, pri čemer bi se izgovarjali širša in ožja varianta (*o : ɔ/u*), vendar sem se te problematike zavedel že post festum, ko kontrola ni bila več mogoča.

Predakcentski *ə* prestavlja stari *ə* in pa tisti *ə*, ki se je razvil iz *i* in *u* po vokalni redukciji: *cuətétò, pəčək, uəhátò, dəkátò, dəkám, pəsà; pl. pəsà, pəsóu, pəsax, scəzdà, məhuà; pəščè, pl. pəščéte, uəhréd; uəhrédəč (adv.), uəsòk, uədatò < vidèti, uzəhəntò < uzdigniti, šəšítə, žəuòu, žəuèuà, ləsīca, dəšítò, cəhāinar.*

2. V poakcentskih zaprtih zlogih govore na Kostanjah:

e	ə	o
	a	

Poakcentски *e* je redek glas, ki se je razvil iz starejšega diftonga *-ai-*: *àdnest, dǎ́anest, pétnest* . . .

Prav tako redek je *o*, ki je omejen na pozicijo pred *-u*, npr. v gen. pl. samostalnikov moškega spola: *sinou̯, brátr̩ou̯, gábr̩ou̯c*, medtem ko je sicer v zaprtih poakcentskih zlogih prešel v *a*. Tako se je zgodilo tudi z *o* v obrazilu instr. sg. in dat. pl. moških in srednjih samostalnikov; drugačna razlaga obrazila *-am* se mi za ta govor namreč ne zdi potrebna:

z ot̩rókàm, sínàm, z brátr̩àm, z u̯àsàm, pot čau̯àm, z jezíkàm, pod zôv̩àm, pod ũ̀azàm, s kǒn̩àm, s pəsàm, s klúčàm.

Najbolj pogosta vokala v poakcentskih zaprtih zlogih sta *a* in *ə*.

V *a* so se združili nekdanji *a, o, e, ɛ* in *é, v ə* pa stari *ə, i* in *u*:

křáu̯àm, na rókaɣ, křáu̯àɣ, hlédàm; pǒtak; stúdànc, jáčmàn, kléplàm, -àš, síččàm, -àš; pámat; sósàd, u šróčam < širokém, ušétax < -éh, ústax < ustéh, na uǒknàɣ.

Glede na to, da je prišlo v rožanskem narečju in tudi v kostanjškem govoru do posplošitve enega samega tipa obrazil v dat., lok. in instr. pl. pri vseh samostalnikih, — namreč obrazil *-am, -aɣ, -amə*, se je poakcentски *a* zelo razširil. Vendar moram že na tem mestu pripomniti, da je do take izenačitve prišlo po mojem mnenju po glasoslovnem razvoju, saj sta v rožanskem narečju vsak *o* in *é* v taki poziciji prišla v *a*.

Navajam še nekaj gradiva za poakcentски *ə* v zaprtem zlogu: *uǒkàt, pāuəc, u̯əsək, mərjásəc, nízək, hǒb̩əc, kámən, křáhèn; žénèn, mřáčnək, nǒsəm, ɣǒd̀əm, dúpəm, pšeničnək, kuǒb̩ək, kǒžəɣ.*

3. V poakcentskih odprtih zlogih se v kostanjškem govoru govore tile vokali:

-i			-u
-e	-ə	-o	
	-a		

Vokal *-i* je redek; nastal je po asimilaciji diftonga *-ai*: *déu̯i < delaj*.

Vokal *-u* je nastal po vokalizaciji *-u < l, u* v poziciji za konzonantom, razen tega pa tudi po asimilaciji vseh kratkih vokalov v poziciji pred *-u < -u, -l*; torej *-al, -él, -əl > -u*:

d̀èru, cǔ̀èru, prédù, síəku;

děyu < delal, uđèdù, uídù; pěkù, rékù, nésù, mophù, uənésù, stéhnù, muátù itd.

Vokal -e, predstavlja nekdanje -e, e in -é kot obrazila: áicè, pūale, žéhnañè, uòhle, sémè, smòlè, súnce, pèriè, kámiñe, známiñè, ròcè, nójè < noge, klíščè, kráuè, xrušče, hòvè; ústè, črèuè, jètrè, liate < lèta, na stíanè < sténè, na hñíazdè, polètè.

-o zastopa /o in /o/. Fonetična realizacija -o je ozka.

trúpuò, kolénò, stopápuò, šípuò, korítò, žítò, želèzò, kadípuò, orápuò, polénò, ábakò, uínò, hñíazdò, jútrò, létò, hlíato < gléto < dléto, mésto; ukrohpuò, obuačnò; acc. krápuò, mókò, brádò.

-ə je nastal iz /i in /u:

hlídà, òinkoštà, otròbà, stèbrà, kòñà, líšəncə, sīnə, žnàblà, uíənaɣtə, píərnaɣtə, suínsuatə, dúrə, pərsə, črèulə, štúmfə, rokáucə, štóčə; dǵáistə < dvajsti, trístə < trideseti; na rócə, na nójə, u kóstə, u kríjə; muájšə, uózə, uéčə, ta uéščə, ta tréčə, uíjšə, kráujə, sǵínščə, óučjə, kúrjə; ta muadə, huobléjšə, móščə, dǵjə < dobri; inf. hřábtə, poujətə, řazatə, žəbrátə, smaiátə se, dátə, zuonítə, mlétə, řobətə, zauříatə, muátətə, klapátə, ššítə, obráčuatə, přéstə, hřízatə, žáhata, uəhátə, začétə; ptc. na -l: tǵlə, dálə, séklə; adv. snūəčə, nójčə; na strópə, u dížə < dəžù; na pūalə, sīnə < sinu, otròkə, na uəřə, nāiə, uāiə, dǵromə < dobrému.

-a največkrat zastopa psl. -a, včasih pa tudi -é:

huáua, sučǵcə, nauéstə, uòdà, pléua, otáua, ščírà, lésà, préjà, rácà, suínà, mroufà, bǵbarcə, ləsicə, oduákə, jéduà, ábakə, sřódkə, užnà, mǵužnà, úřà, hñiua, sréčà, úža < luža, líxə, uéjə, tráua, kosíuacə, páioucənə, méřà, véřà, uéžà;

adv. dǵiəua < drévé, nótrə, tósə < to-sé, tónə < to-vəñé, dǵopúna.

Pri adv. zučírə, dǵopúna in dǵiəua je -a mogoče analogičen po zǵútrə, ne pa fonetično razvit iz -é.

4. V poakcentskih zlogih sredi besede na Kostanjah govore iste vokale kot v poakcentskih zaprtih zlogih:

e ə o
a

Najpogostejša sta a in ə, najredkejši e, medtem ko je o nekoliko pogostejši.

s sīnamə, z usétamə, pərsamə, s hřótamə, žéhnanà, malārīnarca, pířgamústət, šíuatə, zazlāifata, obráčuatə, dǵuamo, -ata, -ajə, hínastə, tíščəuo < tíščalo: uíənaɣtə, píərnaɣtə;

suínsuatò, štíradà < štiri ređi, črèuasa, u črèuase, dètala, pod níðbasam, níðbasè; dúščatò, cíəpatò, róbatò, príadəhà uádiəcà, vánkəđrà, nòsəmo, muátatò, užéməmə, óčəmə, fəiməštəi, huðboko, uəsóče, -am, -ax, dójomə < dobrému, mójomə < mojému; ta hōχcetnə.

Kot je razvidno iz gradiva, a največkrat zastopa stare *a* in *é, e, ɛ*, *ə* stari *i, o* pa stari *o* in pred *m* tudi nekdanji *é* (*-ému > -amu > -omə*).

Posebnost kostanjškega govora kot rožanskega narečja sploh je poakcentska končna dolžina. Nastala je po skrčenju dveh vokalov, potem ko je med njimi onemel konzontan. Ta dolžina se pojavlja samo v pronominalni končnici *-éga*, ki je po rožanski fonetiki prešla v *-aha > -aa > -ā*, kadar je bila beseda naglašena na osnovi; če je bil naglas na obrazilu, je ta *a* seveda dolg in naglašen, sicer pa nenaglašen in dolg: *drèiā < drugéga, uəsočā < visokéga*.

: *tačā < takégā, šəšā < suhégā, dorā < dobrégā; moiā < *moiégā, toiā < *tuoiegā, uəščā < ləχkégā.*

Neakcentuirani dolgi *a* ima v kostanjškem govoru fonološko distinktivno vrednost, ker v nekaterih primerih loči gen. sg. m. n. od nom. sg. f. podobno kot njegova poudarjena varianta: *dorā : dorá, moiā : moiá, toiā : toiá*. Tam, kjer je prišlo do sekundarne palatalizacije velarov, pa je taka dolžina postala zgolj fonetična: *uəχkā : uəščā < ləhkégā*. V nekaterih primerih je prišlo celo do spremembe akcentskega mesta, tako da sedaj oblike nom. sg. f. ločijo od gen. sg. m. n. kar trije elementi: različen poudarek, različna kvantiteta obrazila in različen osnovni konzontan: *uəsokā : uəsočā < visokéga*.

V poakcentiranih zlogih pa kostanjški govor pozna tudi vokalične sonornike *ŋ, m* in *l*:

liəšŋčə, puκlékŋtə, riəsŋ; knisŋ, čisŋ; smúkŋca, čuə̀rčŋnə. póstŋ.

Mnogo samostalnikov, povečini tujega porekla, se končuje na *-l*: *vədl, məntŋ, žrəbl, háizl, hártŋ, tərkl, hákl, iəχl, krémpl, pərnəχtŋ, čuə̀rčŋ, kášl, risl, píχl, krəncŋ, čikŋ, pušl, kəncŋ, sőtŋ* itd.

KONZONANTIZEM

Konzonantizem kostanjškega govora označujejo tale dejstva:

Govorijo samo bilabialni *u*, medtem ko jim seveda labiodentalni nezveneči *f* ni neznan. Bilabialni *u* zastopa tudi nekdanji *l* v poziciji pred zadnjimi vokali (*a, o, u, ə*), v poziciji pred poudarjenim dolgim začetnim *u* pa se je tak *u < l* asimiliriral z *u* (*luč > úč, lúna > úna, lúza > úza*).

Vendarle Kostanjčani sedaj tudi pred zadnjimi vokali poznajo *l*, le da ni *velaren*, ampak *srednji*. Slišimo ga v mlajših izposojenih besedah, nadalje tedaj, kadar je *l* nastal iz starejšega *l* po depalatalizaciji, dalje tedaj, kadar je za *l* onemel *i* (*túluà*) in pred tistim kratkim *a*, ki je nastal iz starejšega *e*, *e*, *ê*: *la* > *ua*: *uás*, *huáua*, *həruò*, *stopáuo*, *šiuò*, *éauò* < *čelò*, *trúpuò*, *žíuà*, *suámà*, *muatàc*, *muátatò*, *hayóò*, *matuà* < *metlà*, *muáka*, *skáua*, *uádjəcà*, *ta muádè*, *žuáxtà*, *uəhátè* < *ləgati*, *kyóp*, *čouàk* < *človèk*, *žəuəuà*, *spakuà*, *řakuà* < *reklà*, *jéduà* < *jedla*, *uənašuà*, *dáua*, *kúpuà*, *túluà*, *páduà*, *dīəuam*;

lu > *uú* > *ú*:- *húχ* < *gluχ*, *luč* > *úč*, *lúna* > *únà*, *lúžà* > *úžà*: *kojú* < *kolo*.

lu, *la*, *lo*: *lòdŋ*, *láixtār*, *řŋtlauf*, *forēla*, *zažlāifata*: *kítla*, *šnāicla*, *šúilà*, *plúčè*, *calák*, *mróula*, *ndēla*, *uóla*: *klapátè* < *klepati*, *klapù*, *laméžè*.

Velarni zapornik *g* je razen v poziciji pred pavzo, kjer je zastopan s *-χ*, prešel v grlov nezveneči pripornik *h*, ki je nato v določeni poziciji sploh onemel. V takem primeru za nekdanji *g* ni nobenega glasu več.

Pred sprednjimi vokali (*e*, *iə*, *i*) pa so velarni konzonanti *k*, *g*, *χ* doživeli slovensko dialektično palatalizacijo in prešli v *č*, *ĵ*, *š*. Tako so nastale konzonantične alternacije: *k* — *č*, *h* — *ĵ* in *χ* — *š*.

Vendarle kostanjski govor pozna tudi *g*, ki pa je razmeroma redek in ga govore zlasti v mlajših izposojenkah iz nemščine:

huáua, *na huálè*, *həruò*, *u hərlè*, *hləd*, *stahnò* < *stegnò*, *hroò*, *hamnò* < *gumnò*, *hrédà*, *jəhú*, *hřàχ*, *žāhata*, *húχ* < *gluh*, *hnúi* < *gnoj*, *hniəzdò* *hárjè*, *uzihnam*, *hospodár*, *huóòòk*, *hayóò*, *uohūn*, *ukróhuo*, *hərmí*, *hóòəc*, *hřém*, *uəhátə*; *sníəχ*, *jəχ*, *řúəχ*, *buəχ*; *řóčè*, *řočé*, *ščírà*, *χřúšče*, *smřīəče*, *čé*, *móščè*, *suínščè*, *liəšŋčè*, *štóčè* (pl.); *nóĵè*, *nóĵè*, *dóĵè* < *doge*, *šřīəje*; *šísà*, *šísà*, *múšè*, *boušé*; *gemāinda*, *haužinga*, *přigamastār*, *přaikling*, *hárling*, *glòcna*.

V gen. sg. m. n. pridevniške in zaimenske sklanjatve je *h* < *g* onemel: *šəšá* < *suhégà*, *uəsočā* < *visokéga*, *tačá* < *takégà*, *dřèĵá* < *drugéga*, *həšá* < **gluhégà*, *moíá* < **mojégà*, *toíá* < **tvojégà*, *ná* < *négà*.

b in *d* sta se v kostanjskem govoru spirantizirala v *ò*, *d* in sta tudi pred pavzo podobno kot spiranta *z*, *ž* ostala zveneča: *kříž*, *džž*, *hužž*, *nòž*, *fárož*; *doò*, *òòò*, *hroò*, *sósàd*, *žauód*, *muád*.

Na Kostanjah govore uvularni *ř* kot drugod v Rožu: *křəž*, *hospodár*, *šřīən*, *hřábən*, *řèp*, *orəž*, *səř*, *urřəs*, *řisl*, *hřàχ*, *komár*.

Od palatalnih konzontanov so ohranili *ń*, medtem ko je *l* prešel v srednji *l* in se zлил s starim *l* v poziciji pred sprednjimi vokali. Ker je *l* v poziciji pred zadnjimi vokali in *a* prešel v *u*, v fleksiji pogosto naletimo na konzontanško alternacijo *u* — *l*:

Kostáńè, hospodíńà, kónà, suńńa, čřěšńa, mřoulńńak, žěhnańe, věčelńńak, křoreńè, kámińè; kězińà; plúčè, klúč, s klúčam, mělám, zamělò, uóhľe, nděla, kléplám, mřóulà, smólè; huáũà: na huálè, čauò: na čalè; kouú: kulésà, žíuà: žílè, skáuà: skálè.

i se pred *a* in *u* rad asimilira: *ábəkò, úžńà.*

Pred *o* se razvije protetični *u*: *uóhľè, uóknò, pl. uóknè, uókn, uóũcè.*

Konzontanške skupine *šč, čř* in *žř* so ohranjene:

pšcè, tšc, kášcà, kúšcár, tšcí, klášcè, tiščáuò, išcáš, kúšcár; čřěšńa, žřańè.

Skupina *šč* se je celo pomnožila zaradi palatalizacije *k > č*: *móščà < moški, řřũšcè < hruške, suńńščà < svinjski.*

Kostanjški govor ima torej tale sistem konzontanov:

p	ǃ			u	m
		f			
t	ǃ	s z	c l		n
		š ž	č		
			i		ń
k	(g)	ř			
		h			ř

MORFOLOGIJA

Kostanjški govor je v singularu ohranil vse tri spole, medtem ko so se nevtra v pluralu feminizirala. Od treh števil je dual ohranjen samo v nom. — acc., druge sklonе pa so izpodrinile pluralne oblike.

Akcent v flektivnih besedah je ustaljen bodisi na osnovi bodisi na obrazilu ali pa je premičen. Glede tega je kostanjški govor podoben drugim govorom rožanskega narečja. Če pa ga primerjamo s slovenskim knjižnim jezikom, vidimo, da je v kostanjškem govoru več besed in oblik poudarjenih na obrazilu.

Za nominalno fleksijo je zlasti značilno to, da se je v *dat.*, *lok.* in *instr. pl.* pri samostalnikih s stalnim poudarkom skoraj popolnoma uveljavil en sam tip obrazil, namreč *-am*, *-az* in *-amə*.

Obrazili *-iəχ* < *-êh* in *-mi* sta se ohranili pri samostalnikih s premičnim poudarkom, pa še tu sta na umiku: *uasíəχ*, *dníəχ*, *kostíəχ*, *pestíəχ*, *rečíəχ*; z *uasmí*, *s kostmí*, *nočmí*, vendar tudi že *kostâmə*.

Obrazila *-am*, *-aχ*, *-amə* se uveljavljajo celo pri samostalnikih ženskega spola na konzonant s stalnim poudarkom na osnovi: *nítəχ*, *míšəχ*, *pərsəχ*, *k uíənaχtam*, *s pərsamə* itd.

1. Ženski samostalniki z obrazilom *-a* imajo tale obrazila:

Sg.	Du.	Pl.
-a	-ə < -i	-e
-e		-
-ə < -i		-am
-o		-e
-ə < i/-e < ê		-aχ
-o		-amə < -ami

V lok. sg. se poleg obrazila *-ə* pogosto sliši tudi *-e*. Rastoče poudarjeni samostalniki v instrumentalu sg. spremene intonacijo v padajočo: *kráua* : s *krāuo*, *šíša* : s *šišo*. Isto se pogosto, nikakor pa ne dosledno dogaja tudi v nom. acc. pl. Ta poslednji pojav poznajo tudi drugod po Rožu. Moje mnenje je, da gre v takih primerih za vpliv nevtralnih samostalnikov, ki v pluralu akut redno spremene v cirkumfleks: *smřéka* : *smřěče* kot *létò* : *liəte*, *městò* : *mīəste*, *hnīəzdò* : *hnīəzde*, *polěno* : *polīəne*.

Da cirkumfleks v *smřěče* ni star, dokazuje tudi *ę*, ki bi sicer moral preiti v *iə*.

Po tem tipu se sklanjajo npr. tile kostanjški samostalniki:

brádà, *šíša*, *smřéka*, *řvedeuicà*, *suámà*, *žlicà*, *šřbřa*, *pšenícà*, *pěka*, *hādřa*, *cótà*, *šřuancà*, *káščà*, *suěčņcà*, *měšà*, *přřdđhà*, *ndělà*, *nauěstà*, *kótərcà*, *ročicà*, *plěua*, *otāua*, *ščřřà*, *lěsà*, *přřjā*, *krāua*, *kūrà*, *řácà*, *máčkà*, *řěřarcà*, *lāsicà*, *króta*, *řřbā*, *káčà*, *uřřvā*, *čřěšņa*, *hóbà*, *řépà*, *řúčà*, *řřřzà*, *trāua*, *řána*, *úžnà*, *řřmà*, *řřřada*, *tóčà*, *úra*, *žřuáχtā*, *řřěčà*, *pěnà*, *škóđa*, *nőša*, *uólà*, *χójā*, *úža* itd.

Samostalniki, ki imajo pred obrazilom *-a* velarne konzonante *k*, *h*, *χ*, te pred obraziloma *e* in *ə* naravno spremene v *č*, *i*, *š*. Vendar glede tega popolne doslednosti ni: *múχà* : *múšè*, *smřéka* : *smřěčè* / *smřěče*, *χřřška* : *χřřšče*.

Nekateri samostalniki, ki imajo pred obrazilom *-a*, *u*, pa pred *-e* in *-ə*, *u*, spremene v *l*: *huáuà* : *huálè*, *huálè*; *skáuà* : *skálè*, vendar: *trāua*, *trāuè*, *plěua* : *plěuè* itd.

Nekateri samostalniki z obrazilom *-a* akcentsko mesto v sklanjatvi spreminjajo: v ednini je poudarek razen v dat., lok. in instrumentalu navadno na osnovi, v pluralu pa razen dat. in lokala na obrazilu:

sg. *uòsà*, *-e*, *-à*, *-o*, *-ò*, *-ó*;

pl. *uòsé*, *uòsàm*, *uòsé*, *uòsàχ*, *uòsámà*.

Tako se npr. sklanjajo tudi *bóuχà*, *sóuzà*, *írókà* in druge. Seveda se tudi tu velari pred obraziloma *-e* in *-à* spremene v *č/i/š* (*írókà*, *-če*; pl. *ročé*, *boúšé*).

Pred obrazilom *-à* *k* včasih alternira s *c* (*írócà*).

Nekateri samostalniki z obrazilom *-a* imajo poudarek vedno na obrazilu: *žaná*, *-è*, *-à*, *-ò*, *-ò*, *-ó*.

Tako se npr. sklanjajo tudi *kosà*, *sastrà*, *kozà*, *uòcà*, *scəzdà*.

V nom. acc. pl. se tu končni vokal podaljša v *-e*: *kozé*, v gen. pl. pa se *o/e* rada spremenita v *ú/i/ə*: *kúəs*, *síəstə*.

2. Samostalniki ženskega spola brez obrazila imajo lahko stalni poudarek na osnovi ali pa premični poudarek.

a) Samostalniki s stalnim poudarkom se sklanjajo takole:

Sg.	Du.	Pl.
1. <i>məš</i>	<i>míšə</i>	<i>míšə</i>
2. <i>míšə</i>		<i>míšə</i>
3. <i>míšə</i>		<i>míšàm</i>
4. <i>məš</i>		<i>míšə</i>
5. <i>míšə</i>		<i>míšəχ</i>
6. <i>z míšjo</i>		<i>z míšamə</i>

Tako se sklanjajo npr. tudi *smərt*, *prápřàt*, *uəhréd*, *jesíən*, *bínkəštə*, *úíənəχtə*, *píərnəχtə* itd.

V sg. je fleksija normalna, upoštevati je potrebno samo kostanjsko fonetiko. V pl. pa so se v stranskih sklonih uveljavila obrazila *a*-jevske sklanjatve.

b) Samostalniki, pri katerih se v fleksiji akcentsko mesto spreminja, imajo deloma drugačno fleksijo. Zlasti v pluralu se tu drže starejša akcentuirana obrazila:

Sg. *kúəst*, *kostí*, *kòstə*, *kúəst*, *kòstə*, *s kostjó*;

Du. pl. *kostí*, *kostí*, *kostíəm*, *kostí*, *kostíəχ*, *kostíəmə/kostmí*.

Tako se sklanjajo tudi *pést*, *stərd*, *hós*, *núəč*, *říəč*, *saní* in druge.

Vpliv a-jevske fleksije se je tu omejil v glavnem na instr. pl., vendar se stara oblika tudi še drži.

Samostalnik *krí* se sklanja takole:

krí, kríjə, u kríjə, s kə̀rújə. V akcentuacijskem pogledu torej gre deloma po tipu s stalnim, deloma pa po tipu s premičnim poudarkom.

5. Samostalniki moškega spola imajo kot v knjižnem jeziku vse tri možne poudarke.

Tisti s stalnim poudarkom se sklanjajo takole:

Sg.	Du.	Pl.
1. <i>sín</i>	<i>sína</i>	<i>sínə</i>
2. <i>sína</i>		<i>sínou</i>
3. <i>sínə</i>		<i>sínam</i>
4. <i>sína</i>		<i>síne</i>
5. <i>sínə</i>		<i>sínaχ</i>
6. <i>sínam</i>		<i>sínamə</i>

V lok. sg. se poleg obrazila *-ə* < *-u* pogosto sliši tudi *-e* < *-ê*: *u pískre, u kúatle*. Obrazilo instr. sg. in dat. pl. *-am* je po mojem mnenju nastalo po akanju v poakcentstkih zaprtih zlogih. Obrazilo lok. pl. *-aχ* je fonetično razvito iz *-éh*. Ko sta se na ta način *dat.* in *lok. pl.* izenačila z *dat.* in *lok. pl.* ženskih a-jevskih samostalnikov, se je analogično prenesla iz a-jevskih k moškimi samostalnikom še instrumentalna končnica *-amə*, pri čemer je nedvomno sodeloval tudi plural nekdanjih srednjih samostalnikov, ki se je feminiziral tudi v nom. — acc.

Tisti moški samostalniki, ki imajo v osnovi rastoči poudarek, ta akut v lok sg. in instr. pl. radi spremene v cirkumfleks: *na strəpə, na jezíkə, z br̄âtramə*.

Po zgornjem vzoru se sklanja mnogo samostalnikov, med njimi tudi taki, ki akcentno mesto spreminjajo na osnovi: *jézə̀k, jezíkə*.

Samostalniki, ki se v nom. sg. končujejo na *l*, v ostalih sklonih razširijo osnovo z *n*: *badl̄, vadl̄na; çuə̀čl̄, -na; çúə̀čl̄, -na, hájzl̄, -na, hákl̄, -na, hártl̄, -na; káncl̄, kráncl̄, krémpl̄, púšl̄, rísl̄*.

Samostalniki, ki imajo v nom. sg. pred končnim konzonantom *ə*, v drugih sklonih ta *ə* izgube: *capə̀c, capcà, hóvə̀c, hóvca, çuâpə̀c, çuâpca, kámə̀n, kámna*.

Samostalniki, ki se v nom. sg. končujejo na *-u*, v drugih sklonih ta *u* spremene v *u*, pred sprednjimi vokali pa pogosto v *l*: *cíahu*, *cíahua*, *cíahlò*; *čòru*, *čòrua*, *kotú*, *kótúà*, *u kúøtle*, *znábu*, *znábuà*; *znáblò*.

Nekateri samostalniki, ki se v nom. sg. končujejo na poln vokal + *r*, v drugih sklonih osnovo razširijo z *i*: *ceháinar*, *-ià*, *dəxúr*, *-ià*, *hospodár*, *-ià*, *močilař*, *-ià*.

Nekateri samostalniki, ki imajo pred končnim konzonantom kratek poudarjen ali nepoudarjen vokal *a*, imajo v ostalih sklonih namesto njega ozek dolg *ε*: *čouàk*, *čouéka*, *χràn*, *χréna*, *oràχ*, *oréχa*, *sòsàd*, *soséda*.

Samostalniki, ki imajo pred končnim konzonantom poudarjen ali nepoudarjen *ə*, imajo v ostalih sklonih deloma *í*, deloma pa *ú*: *dəž*, *dížà*, *sàř*, *sírà*, *mərlàč*, *mərlíçà*, *muatəč*, *-íçà*, *hləd*, *hlídà*; *křəχ*, *křúçà*, *jəχ*, *júhà*, *kóžəχ*, *kožúçà*, *kuóvəč*, *kuobúkà*.

Nekateri samostalniki s kratkim poudarjenim *a* ali *o* pred končnim konzonantom imajo v drugih sklonih dolg poudarjen *a* oziroma *o*: *hrəχ*, *hráhà*, *huəž*, *huázà*, *χràm*, *χrámà* *kostàin*, *kostánà*, *šàit*, *šáità*; *hròð*, *hròba*, *knòf*, *pòst*, *pohròv*, *kòin*, *kòš*, *mòšt*.

Samostalniki, ki se končujejo na velarne konzonante, izkazujejo pred obrazili s sprednjimi vokali tele alternacije: *k* : *č*, *χ* : *š*: *štòk*, *stóçè* itd.

V ilustracijo navajam nekaj samostalnikov, ki se ravnaajo v sklanjatvi po zgoraj prikazanem obrazcu:

aduénť, *vúdl*, *bečeliňak*, *bídàř*, *vírtəχ* -a; *vòb*, *vřátàř*, *bratránc*, *vřitof*, *calák*, *capəç*, *cíahu*, *cəháinar*, *čətəřtəč*, *čevú*, *číkl*, *čouàk*, *čòru*, *čřeuəł*, *čúəřčl*, *čúěšpl*, *dób*, *dəxúəř*, *dəž*, *fàimoštəř*, *fárorəž*, *háizl*, *hákl*, *háməř*, *hářtl*, *haúóv*, *hin* »inje«, *hləd*, *hóvəç*, *hospodár*, *hrəχ*, *hròð*, *huəž*, *χlíəu*, *χràm*, *χràn*, *χmāpəç*, *jáčmàn*, *jármařk*, *járouc* »javor«, *jesénmuəç* »jesen«, *jopəč*, *júnc*, *jəχ*, *káizněk*, *kámàn*, *káncl*, *kášl*, *klúç*, *kník* »tilnik«, *knòf*, *kóbuəχ*, *kóçič*, *kòin*, *kómàt*, *kəřat* »kolovrat«, *kóřp*, *kostàin*, *kòš*, *kót*, *kotú*, *křòp*, *křótəřč* »boter«, *kouúč*, *kóžəχ*, *křáncl*, *křémpł*, *kříž*, *křəχ*, *kəřst*, *kúšçəř*, *kuóvəč* »klobuk«, *labúəzəř* »sveder, *lédəř*, *líšněk*, *lòdn*, *měznàř*, *míəχ*, *míəsnəç*, *mír* »zunanji zid hiše«, *młín*, *móntł*, *močilař* »močerad«, *mòšt*, *mřáçněk* »netopir«, *mřoulinak* »mrvljičče«, *mərlàč*, *muatəč*, *məřjásəç*, *níədəř*, *nòž*, *nəhət*, *orəχ*, *oráunec* »lemež«, *otròk*, *páíàk*, *patrón*, *pāuəç*, *pāuəř*, *pəçəč* »objedek od sadja«, *péln*, *pétàk*, *péřnəχřtl* »parkelj«, *petəł*, *pihl* »hrib«, *piskəř*, *podčlək*, *pòdn*, *pohròð* »pogreb«, *pòp* »popek«, *pópəř*, *pòst*, *pótàk*, *potkòu*, *potpuàt*, *póuχ*, *póuštəř*, *přáikling* »butara«, *pšeničnek*, *púχ* »plug«, *púnčəχ*, *púšl*, *pəřjútòu*, *púəb*, *púəť* < *plot*, *púst*, *pəřst*, *řisl*, *seňàm*, *séuəř*, *sírč*, *skédèn*,

sòsàd, sòtl, sríàn, stòu, stríc, stròp, stúdanc, sèr, šàit, šcemíəu »čmrlj«; *škòf, štòk, štrémfl, štəmf, šūəstəř, šəřšàn, térc, topór, tórk, tráunək, túəř, tərkl, uríəs, utár, uadir, uečəř, uətəř, uohín, uòu, uòzei* »voziček«, *uəřx, uəřtəč, uəsək* »vosek«, *uəž* »voz«, *zéc, zéklnə, zóc, žauód, zéhən, žénən, žnábù, žnidař, žrəvl*.

Moški samostalniki s premičnim poudarkom imajo v pluralu deloma drugačna obrazila. Proti *-am, -ax, -amə* tu govore *-iam, -iax, -mí*; *uasíam* < *lasem, uasíəx, uasmí*. V gen. sg. se akcent navadno premakne na obrazila: *uás : uasá; uəž : uozá, hnúj : hnoiá, búəx : bohá; dén : dnú; móž : možá; zóv : zořá*.

Akcent se premakne tudi v vseh oblikah plurala razen v genetivu: *zoří, zořb, zořé, zoříař, zořmí*. V instr. se poleg obrazila *-mí* uveljavlja tudi konkurenčno obrazilo *-amə* (*zořámə*).

Samostalnikov s stalnim poudarkom na obrazilu je malo. Sklanjatvena obrazila so razen v genet. in instr. pl. povsod kratkopoudarjena:

sg.: *pəs, psà, psə, psá, psə, s psàm*;

du.: *psà*; pl.: *psə, psóu, psàm, psè, psəx, psámə*.

4. Tudi samostalniki srednjega spola imajo lahko trojen poudarek. Največ je takih s stalnim akcentom na osnovi. Ti se v nom. sg. končujejo na *-o* ali *-e*. V sg. se sklanjajo tako kot enako poudarjeni moški samostalniki. V lok. sg. je tudi tu pogosto obrazilo *-e* < *-ê*.

V pluralu so nevtrá feminizirana. Zato so vsa obrazila taka kot pri ženskih *a*-jevskih samostalnikih:

sg.: *hnúəzdò, -a, -ə, -o, -e, -am*;

pl.: *hnúəzde, -, -am, -e, -ax, -amə*.

V dualu je v nom. — acc. obrazilo *-ə* < *-i*:

úřəkò, úicè, hnúəzdò, hliətò, jútrò, koléno, koríto, kadiuò, kámiine, kòřèně, méstò, ořáuò, poléno, púəle, périè, sätuiè, sémə, smòlè, stopáuò, súnce, šluò, trúpuò, úinò, uóhlè, známiine, žíto, želézò, žéhnaie.

Samostalniki z obrazilom *-o*, ki imajo v osnovi rastoči *ə*, imajo v pluralu navadno na istem mestu diftong *iə* in padajočo intonacijo: *koléno* : *koliane*, *méstò* : *mīəste*, *poléno* : *poliane*.

Samostalniki z dolgim padajočim poudarkom na obrazilu se končujejo večinoma na *-ú*, izjemoma tudi na *-í* ali *é*: *kouú : sərcí, imé*. Nekateri od njih v drugih sklonih spremene osnovo in eventualno pomaknejo akcent nazaj: *čəřuu, čřéuasà, u čřéuasè, niřú : na niřúəse*.

Samostalnik *sərcí* ima v dat., lok. in v instrumentalu poudarek na osnovi: *sərcí, sərcá, sərcə, na sərcə, s sərcam*.

Samostalniki na *-é* v ostalih sklonih podaljšujejo osnovo z *n*: *imé, iména*.

Samostalniki *séme* pa se sklanja kot *pūðle*: *séma, sémàm*.

Stalni poudarek imajo tudi tisti samostalniki, ki se v nom. sg. končujejo na *-è*, pa v ostalih sklonih podaljšujejo osnovo s *t*: *daklè : daklétà; pəščè, pəščétà, parè, parétà, talè, talétà, ušè, ušétà, žřabè, žřabéta*. Razen podaljšanja osnove s *t* se tu pojavlja tudi podaljšava vokala *è > é*, v pluralu pa večinoma tudi sprememba intonacije.

Vrsta srednjih samostalnikov ima stalni poudarek na obrazilu: *čauò, hamnò, həřuò, pəšanò, žanstuò*. Če ima taka beseda tudi plural, se tu akcent pomakne na osnovo: *uoknò : uókne, na uóknaž*.

Pluralia tantum imajo večinoma stalni poudarek na osnovi: *čřéuè, na čřéuaz, jétře, na jétřaz, plúčè, na plúčàž, ústè*. V lok. in instr. rastoči poudarek navadno spremene v padajočega.

PRIDEVNIK, SVOJILNI IN KAZALNI ZAIMKI

Pridevniki in svojilni ter kazalni zaimki imajo v rožanskem narečju in tudi v kostanjškem govoru enako fleksijo, ki je po svojem izvoru *trda* pronominalna. Če upoštevamo rožanske glagolovne zakonitosti, zlasti pa onemitev medvokalnega (*g > h > o*), in prehod nepoudarjenega in kratko poudarjenega *é* v *à*, nam je fleksija, ki je takale, takoj razumljiva:

sg.:	<i>dóbàř</i>	<i>dòřò</i>	<i>dòřà</i>
	<i>dořá</i>		<i>dòřè</i>
	<i>dòřomà</i>		<i>dòřì</i>
	<i>dořá</i>		<i>dòřò</i>
	<i>dòřàm</i>		<i>dòřì</i>
	<i>z dòřìàm</i>		<i>z dořó</i>
pl.:	<i>dòřà</i>		<i>dòřè</i>
		<i>dòřàž</i>	
		<i>dòřàm</i>	
		<i>dòřè</i>	
		<i>dòřàž</i>	
		<i>z dòřìèmà</i>	

Obrazilo gen. sg. m. n. *-a*, ki je pri nekaterih pridevnikih in zaimkih poudarjeno, pri drugih pa nepoudarjeno, v vsakem primeru pa dolgo, je nastalo iz *-éga*, pri čemer je $\acute{e} > a$, *g* pa je preko *h* onemel, nato pa se je *a* skrčilo v *-á*.

Obrazilo dat. sg. m. n. *-omə* je nastalo iz *-ému*, ki je najprej dalo *-amə*, nato pa po asimilaciji $a > o$ na *m* *-omə*.

Lok. sg. m. n. na *-am* je jasen in je nastal iz *-ém*, medtem ko je instrumentalno obrazilo treba izvajati iz dolgega poudarjenega *-ém*, ki se je diftongiral v *-iəm*, nato pa po eventualnem premiku akcenta prešel v *iəm*.

Pri ženskih oblikah je treba v sg. pojasniti samo dat./lok., ki se končuje na *-i*. To obrazilo ni iz *-i*, kajti to bi v kostanjškem govoru prešlo v *-ə*, temveč iz starejšega *-ēi*, ki je po asimilaciji dalo *-i*.

Pluralne oblike so jasne, če upoštevamo, da so se tudi tu uveljavila trda pronominalna obrazila (*-éh*, *-ém*, *-émi!*) in seveda kostanjško-rožansko fonetiko ($\acute{e} > a$, dolgi $\acute{e} > iə!$).

Pri tistih pridevnikih, katerih osnova se končuje na velarni konzozant, je seveda pred \acute{e} prišlo do sekundarne koroške palatalizacije: $k > \acute{c}$, $g > \acute{j}$, $\gamma > \acute{s}$. Tako je nastalo rožansko-kostanjško razmerje med *nom. sg. f.* in *gen. sg. m. n.*

taškà : taščá < težkêga; súçà : səščá; uəçkà : uəščá; suatkà : suadčá; drūha : drējá; tákà : tačá; húçà : həšá < gluhêga; uəsokà : uəsočá.

Oblike gen. sg. m. n. se tako ločijo od *nom. sg. f.* po treh elementih: po drugačni kvantiteti končnega *a* ($\acute{a} : a$), po drugačnem konzozantu pred tem *a* in eventualno tudi po drugačni akcentuaciji. Končna poudarjena ali tudi nepoudarjena dolžina (\acute{a}) je vsekakor najvažnejši distinktivni znak, ki loči *gen. sg. m. n.* od *nom. sg. f.* Zato je razumljivo, da se je ohranila tudi v poakcentski poziciji. Da bi se razlika med *nom. sg. f.* in *gen. sg. m. n.* še bolj povečala, večkrat prihaja v *gen. sg. m. n.* do premika akcenta na osnovo (*uəsočá*), ki se nato lahko v nekaterih besedah celo posploši v druge sklonne: *uəsòk, -à : uəsoča, -e, -am, -e, -e, -aç, -amè*.

Tako kot pridevniki se torej sklanjajo tudi zaimki razen osebnih. Pri svojilnih zaimkih samo *instr. sg. m. n.* kaže na to, da se je tu ohranilo staro obrazilo $-im > əm$: *mój, mojá, mojomə, pər mojomə, z mojəm*; pl. *mojə, mojəç, mojəm, z mojomə*.

Kazalni zaimek *té* se sklanja takole:

sg. *té, tá, tomə, tá, tomə, tíəm*;

pl. *tí/té, təç, təm, té, təç, s tíəmə*.

Tako kot pridevniki se sklanjajo seveda tudi zaimek *tíarə*, števniki *adən*, *anə* ter števniki od 4 dalje: *štírjə* — *štírə*, *štírəχ*, *-əm*, *štírjəmə*, medtem ko ima sklanjatev števnik *dva* in *tri* nekaj posebnosti.

Vprašalni zaimek *χtú* se sklanja takole: *kohá*, *komú*, *pər komú*, *s kúəm*. Oblika *s kúəm* je tudi instrumental od zaimka *kái*.

Nedoločni zaimek *nobédən* pa ima genetiv *kóharjə*. Zaimek *vsak* se uporablja samo v določni obliki *usáčə* in se sklanja kot pridevniki.

OSEBNI ZAIMKI

Osebni zaimki imajo normalno fleksijo, če upoštevamo opisane glasoslovne zakonitosti: *jès*, *manà*, *manà*, *manà*, *manà*, *z mənó*; *ti*, *taḃà*... *s təḃó*; *ən*, *ná*, *nomə*, *ž nən*. Instr. je brez končnega *-i*. Dual in plural nimata nobenih posebnosti.

ŠTEVNIK

Glede števnik bi dodal samo še to, da se od 40 do 90 tvorijo kot povsod na Koroškem z *-rəd* in ne z *-deset*, torej: *štíradə*, *pétréd*, *šíst-réd*... *daúétréd*.

Števniki od 11 do 19 se tvorijo s sufiksom *-nest* < *-najst*; za 20 in 30 pa pravijo *dḃáístə*, *trístə*.

GLAGOL

Kot druga koroška narečja pozna tudi kostanjški govor samo dolgo infinitivno obliko, ki se končuje večinoma na *-ta*, v znanem obsegu pa na *-čə*: *umříatə*, *otpríatə*, *prítə*, *préstə*, *uzétə*, *začétə*, *néstə*, *upítə*, *stéhŋtə*, *uzəhŋtə*, *mlétə*, *žəuétə*, *tərpétə*, *zuoŋitə*, *ciəpatə*, *dúščətə*, *kropitə*, *muátətə*, *səšitə*, *nosítə*, *dəšitə*, *kúpatə*, *túlətə*, *klapátə*, *žəbrátə*, *dəkátə*, *uəhátə se*, *uəzatə*, *hlédətə*, *šíuətə*, *uədatə* < *védéti*, *uədatə* < *vidéti*, *slíəčtə*; *síəčə*.

Dual je ohranjen in ima v sedanjiku običajna obrazila *-ua*, *-ta*, *-ta*: *kléplauà*, *-tə*; *mélaua*, *-ta*.

Zaradi prehoda *e > a* so se v kostanjškem govoru sedanjjiška obrazila *-em*, *-eš*, *-e*... in *-jem*, *-ješ*, *-je*... izenačila z obrazili *-am*, *-aš*, *-e*...:

uzihnam, -aš, kléplam, -aš, uéžam, -aš, umərjam, -aš, síčam, -aš, umiĵam, -aš, oĵrežũiam, -aš, kupũiam, -aš, nasàm, -àš.

Pri tistih glagolih I. in III. vrste, ki imajo sedanjško obrazilo poudarjeno, so v 3. pl. kratke oblike na -o še povsem naravne, čeprav se tu in tam slišijo tudi daljše oblike: *nasó, pladó, račó, pačó, ōoló, žəǵó, tərǵó*.

Končno poudarjanje v sg. prezenta glagolov I. vrste, npr. *nasàm, -àš, -à*, je edino v rabi, medtem ko je v dualu in pluralu akcent prenesen na osnovni vokal: *nàsauà, -tà, nàsamò, -te, nàsaiò*.

Tudi pri glagolskih oblikah je vokalno — harmonično menjavanje med *e* in *a* navadno: *nasàm : nestò, nesò, nesítà*.

Nekateri glagoli II., III. in V. vrste z dolgim prvotnim akcentom na osnovi so v infinitivu in v ženski ter pluralnih oblikah participa na -l doživeli zanimiv akcentski razvoj. Zdi se, da je v takih primerih prišlo v nekem času do prenosa akcenta na končni zlog, zaradi česar se je osnovni vokal skrajšal in doživel navadno rožansko redukcijo. Nato pa je akcent spet prešel na osnovni vokal, ki pa je bil seveda že spremenjen in prizadet od redukcije:

vidèti > videti > uədətə > uədətə;
vèdeti > vedeti > uadtə > uadtə;
dèlati > delati > dauətə > dauətə;
rèzati > rezati > razətə > razətə;
uzdigniti > uzigniti > uzəhəntə > uzəhəntə;
vidèla > videlà > uədauià > uədauià;
vèdèla > vedelà > uadauià > uadauià;
dèlala > delalà > dauuià > dauuià;
dèlali > delali > daualə > daualə.

Glagoli VI. vrste so infinitivno pripono -oua- spremenili v -ua-: *obrežũátə, kupuátə*.

Zanimiva je stava refleksiva *se* pri glagolih: *òn uəhá se*, v čemer vidim vpliv nemškega jezika.

Za zaključek navajam samo še nekaj značilnih kostanjških adverbov:

nəs; nójcə »nocoj«, ziútə, snūčə, zučírə, dřĩuə, dopōuna, podénə, uəhrédəč »spomladi«, pozíme; hórta, tórə »gori«, dótə »dol«, tón »ven«, tónə »zunaj«, nótrə, čé »kje«, móu »domov«, dālč.